

Recepce římského práva

Miroslav Frýdek

©

Osnova

- I. Osudy římského práva po roce 476 n. l. a 1453**
- II. Pojem recepce**
- III. Leges romana barbarorum**
- IV. Glosátoři**
- V. Komentátoři**
- VI. Mos italicus a mos galicus**
- VII. Humanistická a elegantní jurisprudence**
- VIII. Škola přirozeného práva**
- IX. Usus modernus pandectarum**
- X. Historickoprávní škola**
- XI. Interpolační škola**
- XII. Římsko-řecká škola**
- XIII. Škola antických právních dějin**
- XIV. Moderní kritická škola**
- XV. Škola socialistické právní romanistiky**

Římskoprávní dědictví a jeho obnova ve středověku

- Antika, její odkaz (kulturní, vědecký, právní) a křesťanství jsou činitelé, kteří ovlivňovali a ovlivňují naši soudobou kulturu.
- Římské právo je propracovaný systém, který přežil zánik Říma/„Římů“.
- Pozdější doba římské právo znovu objevila a znovu přijala za své.

Proč bylo římské právo předurčeno k vytažení z propasti dějin?

- Jeho vlastní charakter.
- Znovu se začalo studovat dílo císaře Justiniana- Corpus iuris civilis – především část nazvaná Digesta.
- Digesta byla upraveným soupisem myšlenek a právních pojednání klasických římských právníků → šlo o abstraktně formulované právní normy a kasuistiku.
- Obsahem bylo především právní myšlení a právní zásady.
- Začaly se studovat a používat i Paulovy Sentence, Codex Theodosianus, Hermogenianus a Gregorianus.

Recepce římského práva

- Zánikem Západořímské říše v roce 476 nezaniklo římské právo, to se i nadále na území zaniklé části říše používalo.
- Barbarské kmeny, které dobyly Západořímskou říši, se řídily svým právem, ale římské obyvatelstvo na území dnešní Itálie, Francie a Španělska se i nadále řídilo svým právem, tedy právem římským.

Vlivy ŘP v barbarských právních pramenech - výběr

● Visigotské zákoníky:

– Především u právní úpravy soukromého vlastnictví a obligací:

- XII/3,5,6 – úprava vlastnictví k nemovitostem – pozemkům
- XV/1,2 a XVI/8 – právní úprava směny
- XVI/9 – právní úprava smlouvy tržové – prodej – koupě
- XVI/7 – právní úprava postavení otroka a nevolníka (kolona) k peculiu

Vlivy ŘP v barbarských právních pramenech – výběr

- **Alamanské zákoníky:**
  - XXV – pojednávající o vzpouře syna proti knížeti je římskoprávního původu – inspirací je zde Pauli Sententiae V, 24 De Seditiois. Barbarská úprava však přinesla novum ve smyslu vykoupení se z trestu smrti.

Epit. AEG.

TIT. XXIV. DE SEDITIOSIS.

Concitatores populi pro qualitate dignitatis aut in crucem tolluntur aut in insulam relegantur.

Hi, qui in terminos effodiunt vel exarant arboresve terminales vertunt, si servi sua sponte fecerint, in metallum damnantur, humiliores ingenui in opus publicum, honestiores amissione bonorum parte tertia in insulam relegantur. Ut nullus Romanus Iudaico ritu patiatur.^{a)}

Epit. Guelph

au^{c)} metallu^l damnante

XXIII. DE SEDITIOSIS tl' VIII · 2 · XXIII.^{a)}

Auctores seditione, pro qualitate dignitatis adficiendi.

II. Qui termino se vellunt^{b)} servi metallu^l humiliores, opus publicum honestioru^l in insola, amissa tertiã bonorum religantur.

III Si civis, romani, iudeico ritu circumcidantur, oblati, bonis, in insulam relegantur, medici ponuntur.

III^l Si iudei comparatus, servus circumcidant, cap^l ponuntur. tl' XVI · 2 · III^l I.^{c)} 2 · II.

Epit. Monachi

XXIV. DE SEDITIOSIS.

Auctores seditionis aut in cruce tolluntur aut bestiis obiciuntur aut in insulam deportantur: id est pro qualitate personae.

^{a)} Qui terminos effodiunt vel exarant arboresve^{b)} terminales evertunt vel qui convellunt bodones^{*}, si servi sua sponte hoc fecerint, in metallo damnentur, humiliores in opus publicum, honestiores in insulam relegantur.^{c)}

^{d)} Cives Romani, qui se vel servos suos Iudaico ritu circumcidi patiuntur, bonis ademptis in insulam perpetuo relegantur. Medici, qui hoc fecerint, puniantur^{e)}.

Iudaeus, qui Christianum servum vel alienae nationis circumciderit, aut deportetur aut capite puniatur.

Právní stav po zániku Západořímské říše

- Na západě skončil římský právní řád vulgarizací.
- V roce 554 papež Vigilius žádal císaře Justiniana, aby tzv. pragmatickou sankcí zavedl účinnost své kompilace v Itálii.
- Na základě personality práva se římské právo udrželo v účinnosti a bylo respektováno i v barbarských zákonech, kde byla rozdílná úprava pro Římany a „Barbary“.

- Tímto však končí praktické využívání ŘP, které asimiluje s barbarským právem a je tak připravena cesta k znovuoobnovení zájmu o ŘP, kdy se ŘP začíná studovat **v ě d e c k y**.
- Zájem se přenáší z oblasti zákonodárné a každodenního styku do oblasti akademické - na univerzity, resp. nejdříve na univerzitu v Pavii a hlavně na boloňskou univerzitu, kde vzniká první škola římského práva.

Hlediska recepce

- **Chronologické** – doba od zániku starověké říše do objevení římského práva. 476 n. l. – přelom 11. a 12 století
- **Vývojové** – existence organizace ve formě státního zřízení nikoli rodového
- **Geografické** – in solo Italico:
  - **Pavie** (10. a 9. století) právnická škola v Pavii, která zkoumala langobardské zákonodárství, později francké a otonské kapitularie – výsledkem byla tzv. *Liber Papiensis*
  - **Boloň** – boloňská univerzita na níž vznikla škola glosátorů

Pojem recepce

- Recepce se rozumí obnovení zájmu o římskoprávní dědictví.
- Jde jen o technický výraz, jelikož recepce je z lat. recepto = přijímat.
- Nejde o přijetí ŘP, ale o obnovení římskoprávního dědictví – obnovení zájmu o ŘP.
- Recepce římského práva se nekryje s renesancí!

- Pozornost se obrací k ŘP jako celku.
- Předpokladem recepce je rukopisné rozmnožování – zpřístupnění pramenů ŘP. To však vedlo k situacím, kdy rukopisy měly chyby a odchylovaly se od originálu.
- Východiskem měl být jeden rukopis → **Littera Vulgata = Littera Bononiensis**

EACTUS
uir qñ a
bit in
filio impi
oz. 7 i u
a pcoz ñ
stetit. 7 i
cathedra
pestilencie
nō sedet.
Sed in
lege dñi

uolūtas ei. 7 i lege ei meditabitur
ac nate. **E**t erit tāq lign qd planta
tū ē sec decurs aqz: qd fructū suū
dabit i tpe suo. **E**t foliū ei ñ deficiet.
7 oia qñz faciet pspabūt. **N**on sic
ipu ñ sic: s; tāq puluis q pñt uet
asae tē. **I**co ñ refgt impū i iu
ditio: n; pcozes i filio iustoz. **Q**ñ
nouit cō inā itoz: 7 i t ipioz pibit.

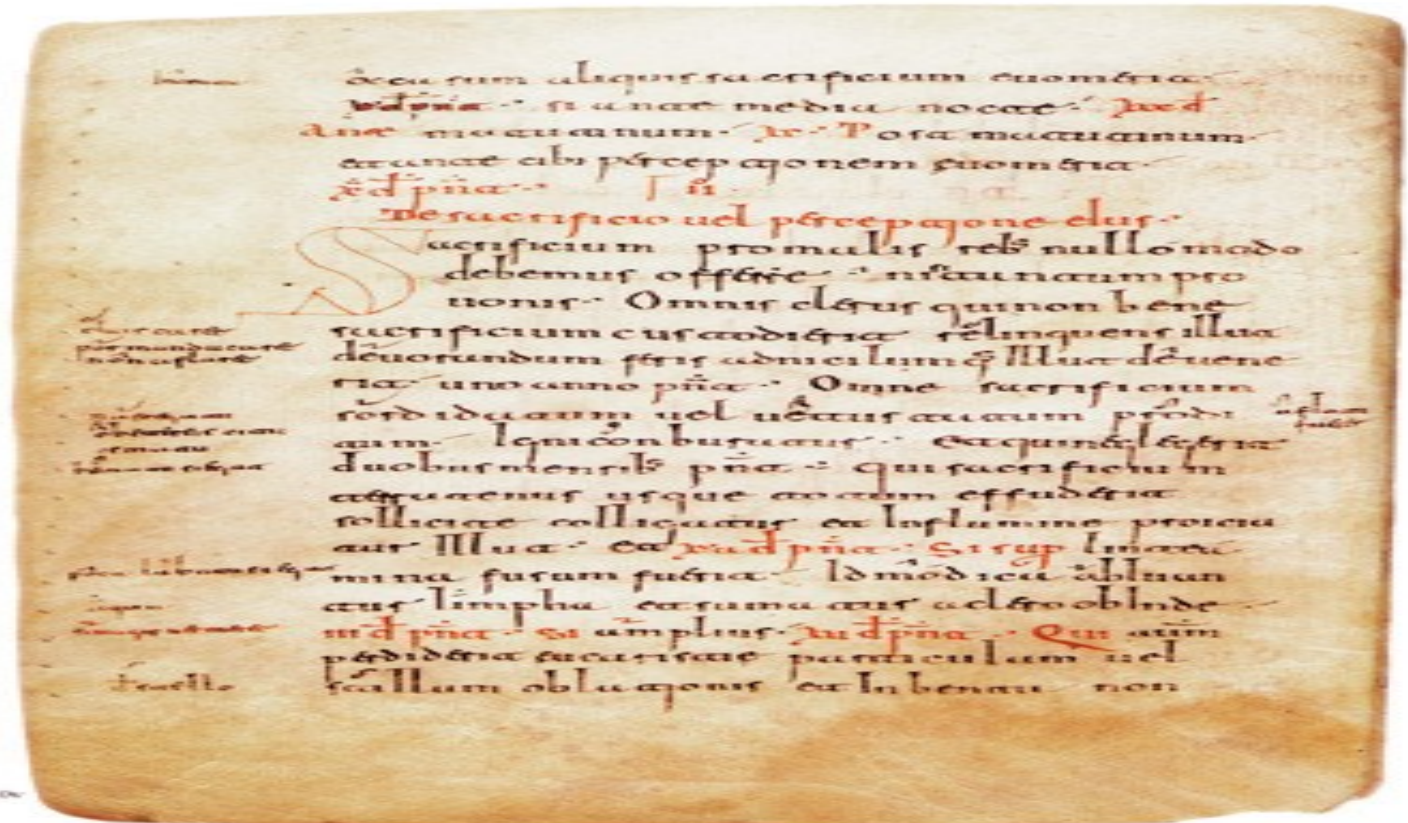
Qñ fremuer gō: 7 p p medita **ps 20.**
ti s; maia. **A**stiter reges tē: 7 pñ
cues uener i unū: adūb dñz 7 ad
ūb xp; ei. **O**stūpamī uicla eoz: 7
pñ amī anob iugū ipoz. **Q**ñ hī
tat uicel un debit eos: 7 dō subā
nabit eos. **E**go ā ostitui sū rer ab
eo: s; syon mōtē scñ ei: pñcās p
ceptū ei. **D**ñs dix ad me fili mī es
tu: ego hodie genui te. **P**ostula a

adūfātes
sti. **D**ñi ē
bñdictio t
7 unūcat
iustiae m
Mis mei:
boiuz usqz
tis uaitati
tore qñ m
dō eraudie
ra scūmī 7
cordib; u
gumī. **S**a
spate in di
nob toā. **E**
uult tu 7
meo. **A**ff
su: mltip
dormā 7
miste ostit
Uerba mea
aurib; pñ
meū. **I**n
7 dō mī. 7
eraudies
7 uicelo: c
es. **R**eqz
pmanebit
sti oīs q op
cūt iudici
abhābi

Glosátoři

- V 11. – 13. století dochází k **vědeckému zpracování ŘP**, které spočívalo ve výkladu pramenů římského práva resp. výkladu *Corpus iuris civilis*.
- Jako první se vědeckým zpracováním římského práva začali zabývat učitelé boloňské univerzity, v jejichž čele stát zakladatel tzv. **glosátorské školy Irnerius**.
- Glosátorská škola je takto nazývána podle metody, kterou Irnerius pracoval. Irnerius a jeho následovníci, tzv. čtyři doktoři *quattuor doctores* Bulgarus, Martinus, Jacobus a Hugo, pracovali exaktní exegesí (vědeckým výkladem) *Corpus iuris civilis* a psali k ní glosy.

- **Glosa** je krátká poznámka, která se vztahovala k jednotlivým slovům v textu, glosy vysvětlovaly jednotlivé právní pojmy a podle toho, zda byly tyto glosy mezi řádkami, pak byly označovány jako **glosy interlineární**, pokud byly glosy na okraji textu, pak se označovaly jako **glosy marginální**.

- Tyto glosy získaly velkou vážnost a např. v Německu v době recepce římského práva platila zásada:

**„Quidquid non agnoscit glossa,
non agniscit cura“**

tedy, co nezná glosa, nezná ani soud.
V Německu na základě tohoto pravidla,
byla recipována jen ta místa v justiniánově
kompilaci, která byla glosována.

- Glosa byla výsledkem tvořivého myšlení, byla uváženým vyjádřením právního názoru – stanoviska jejího autora.
- Jednalo se o první vědeckou tvorbu – bádání v oboru práva od doby klasické římské jurisprudence.
- Smyslem práce glosátorů bylo proniknout do studovaného textu, porozumět mu a své závěry prostřednictvím glos předat čtenářům.
- Jelikož jsou Digesta rozsáhlou právní sbírkou glosy odkazovaly na místa, která upravovala zkoumanou oblast.

- Glosátoři byli akademici, nebyli schopni vytvořit bezprostřední vztah k praktickému životu – k aplikaci práva.
- V této době uměli číst jen akademici a církvev.
- Obnovení zájmu o ŘP vycházelo ze středověké ideologie → **r e n o v a t i o i m p e r i i a r a t i o n e i m p e r i i**

- Vliv glosátorů byl tedy i ideologický
- Podporoval **r e n o v a t i o i m p e r i i**, to vycházelo z myšlenky, že obnovené římské impérium vyžaduje jednotné právo, tedy ŘP.

**„Unum sit ius, cum unum est
imperium“**

- Dílo glosátorů (především v oblasti soukromého práva) přineslo zásadní přínos v tom, že glosami (vysvětlivkami) položili základ praktické aplikaci ŘP
- Glosátoři o ŘP začali přemýšlet a jeho obsah začali vykládat v duchu své doby

což je stejný přínos jako práce kompilátorů v polovině 6. století.

Představitelé

- **IRNERIUS**, magister artium, působil asi od roku 1125, jeho značka u glos byla „Y“ (Yrnerius). Byl označován jako **lucerna iuris**.
- Měl blízké vztahy s mocnými tehdejší doby, např. s markraběnkou Matyldou Toskánskou.
- Byl v okolí císaře Jindřicha V. v době uzavření wormskeho konkordátu . Spolu s císařem Jindřichem V. byl exkomunikován za vystoupení proti volbě papeže Gelasia II. Ve prospěch vzdoropapeže Řehoře VIII.

Quatuor doctores

- **BULGARUS os aureum. MARTINUS copia legum, mens legum est UGO, IACOBUS id, quod ego.**
- Bulgarus je zlatoústý, Martinus je kopií zákonů, Ugo se dovede ztotožnit s myšlenkovým obsahem zákonů a Jacobus je jako já.

- **AZO** † asi 1220, autor Summa in Codicem
- **ODOFREDUS** † 1265
- **ACCURSIUS** – 1185 – 1263?, autor tzv. Řádné glosy – **Glossa ordinaria**, což bylo jakési redakční shrnutí všech glos do jednoho aparátu – cca 90 000 glos
- **VACARIUS** – působil v Oxfordu v letech 1139 – 1149, autor knihy chudých Liber pauperum

Komentátoři / Konciliátoři

- Druhou školou vědeckého zpracování římského práva byli následovníci glosátorů, kteří se nazývají **komentátoři nebo konciliátoři nebo postglosátoři**
- Představitelé této školy působili v Itálii ve 14. století až do poloviny 15. století.
- Komentátoři přizpůsobovali římské právo praktickým potřebám doby a jednotlivým případům. Vytvářeli všeobecní právní zásady, které vyvodili z jednotlivých případů obsažených v Justiniánově kodifikaci.

- O těchto všeobecných právních zásadách a jednotlivých právních institutech psali rozsáhlá právní pojednání, z jejich činnosti vzniklo to, co bychom dnes nazvali jako komentář k zákonu - odtud i nejčastější a nejpriléhavější název školy – **Škola komentátorů**.
- Název této školy je odvozen od způsobu jejich práce – přístupu k římskoprávním pramenům.

- Jejich „pracovní metoda“ byla založena na souvislém vykládání – komentování obsahu právních norem.
- Po formální stránce začaly vznikat monografie, ve středověku jsou nazývány traktáty (pojednání).
- Komentátoři již nepsali vysvětlující glosy, ale samostatně rozvíjeli vlastní myšlenky. Dochází tak k vlastnímu tvůrčímu přínosu → vznik právní vědy.

- Obrovským přínosem komentátorů byl jednak vznik první vědy, která systematicky vytvořila obecné pojmy.
- Dalším přínosem byla „posudková činnost“ komentátorů. Na komentátory se obraceli s rozmanitými právními problémy ke kterým vypracovávali dobrá zdání – koncilia (proto se používá i název pro tuto školu konciliátoři).

- Komentátoři měli prostřednictvím svých traktátů a dobrých zdání přímou návaznost na právní praxi – římské právo se tak opět stalo živým právem. přizpůsobovali ŘP době.
- Komentátoři působili jako zprostředkovatelé mezi římským právem (vědou) a praxí, kde bylo římské právo aplikováno.

- Potřeba jejich znalostí byla dána **partikularismem místních statutárních práv**, který bránil většímu hospodářskému rozmachu.
- ŘP se stávalo živým právem a proniklo do právní praxe, kde začalo být aplikováno.
- ŘP začalo být považováno za právo obecně platné – právo obecné **ius commune**.

- Jakmile místní právo selhává nebo se vyskytne mezera použije se ŘP
  - **„Ubi cessat statutum, habet locum ius civile“**
- K rozmachu a časté aplikaci ŘP došlo na základě zásady
  - **„Statuta stricte sunt interpretenda“**
- ŘP bylo
  - **„Lex omnium universalis“**

Představitelé

- **CINUS Z PISTOJE *1270 †1336** – přítel Danta Alighieriho, ghibelin; představitel raného humanismu a básník.
- **BARTOLUS DE SAXOFERRATO *1314 †1357** – považován za největšího právníka všech dob.

Dílo:

- De fluminibus seu Tyberiadis
- Tractatus de insigniis et armis
- 400 právních stanovisek

● **BALDUS DE UBALDIS** *1327 †1400
– nemo iurista nisi bartolista

● **PAULUS DE CASTRO** †1441

● **JASON DE MAYNO** *1435 †1519

Mos italicus a mos galicus

- Vliv komentátorů pronikl i na jiné univerzity a do jiných zemí, kde se začalo takto vědecky zpracované římské právo nazývat *mos italicus*.
- Ve Francii vznikla škola, která vědecky zpracovávala římské práva a byla nazývána v protikladu k *mos italicus* jako *mos galicus*.

Humanistická a elegantní jurisprudence

- Centrem tohoto vědeckého proudu byla univerzita v Bourges.
- **Představitelé:** Jacobus Cuiacius, Hugo Donellus aj.
- Díky pronásledování hugenotů ve Francii došlo po roce 1573 k velké hugenotské emigraci do Holandska. Mezi emigranty byli i právníci, kteří zde založili holandskou humanistickou školu právní vědy, která se stala v 16. a 17. století centrem právní romanistiky. Představitelé: Johannis Voet a Cornelius van Bynkershoek.

Škola přirozeného práva

- V 17. a 18. století vzniklá nový směr v právní vědě, jehož zakladatelem se stal **Hugo Grotius**. Tato právní škola navázala na tradice řecko-helenisticko-římské filosofie a do centra svého zájmu postavila teorii přirozeného práva.
- Základní myšlenkou této školy byla **idea lidského rozumu a lidské přirozenosti**.

Usus modernus pandectarum

- Tato škola zpracovávala pandektní právo (Digesta seu Pandectae).
- Prameny pandektního práva byly ty části římského práva, které:
  - upravil císař Justinián
  - bylo v Německu recipováno a
  - bylo vyučováno glosátory v Boloni.

Škola historicko-právní

- Škola historickoprávní (19. století), jejími představiteli byli Friedrich Carl von Savigny a Gustav Hugo.
- Historickoprávní škola využívala římské právo k vytvoření uzavřeného, bezmezerovitého právního systému, který metodu subsumpce (podřazení) hledal právní řešení určité kauzy.

Interpolační škola

- Interpolační škola je vědecký proud, který se snažil odhalit interpolace, úpravy provedené komisí pověřenou sestavením CIC, a tím zjistit pravou podobu klasického římského práva.

Římsko-řecká škola

- Římsko-řecká škola, jejímž představitelem byl Ludwig **Mitteis** (1859-1921), který rozšířil historickoprávní bádání v oblasti římského práva o další dvě historické disciplíny a oblasti, o **vlivy práva řeckého a studium egyptských papyrů - právní papyrologie.**

Škola antických právních dějin

- Škola antických právních dějin, jejím zakladatelem byl Mitteisův žák Leopold **Wenger** (1874 -1953), základní myšlenka této školy, která si nezískala mnoho přívrženců byla koncepcí jejímž výsledkem byla degradace římského práva jen jako součást antických právních dějin.

Moderní kritická škola

- Centrem této školy byla Itálie. Tato škola se vyznačuje především tím, že soustředila autory – právní romanisty – kteří začali vydávat odborné časopisy. K této škole se na začátku 20. století přihlásili mnozí němečtí, rakouští, ale později také českoslovenští (O. Sommer, J. Vážný, K. Rebro...), polští, jugoslávští právní romanisté.

Účel trestu

- **Cicero I.11 De off.:** Je totiž třeba zachovávat míru v pomstě i v trestu; myslím, že stačí, když útočník pyká za spáchané bezpráví tak, že by se sám podruhé už ničeho takového nedopustil a i jiní by ztratili chuť křivdit
- **ust. § 23 odst. 1 Trestního zákona:** Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.

Správa obce - veřejný zájem

- **Cicero I.25 De off.:** Jako soukromé poručnictví, tak i správa obce se má vykonávat k prospěchu těch, kteří jsou svěřeni její ochraně, a nikoli k prospěchu těch, jimž je obec sama svěřena.
- **Ust. čl. 23 odst. 3 Ústavy:** Slib poslance a senátora zní: "Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že svůj mandát budu vykonávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí."

Děkuji Vám za pozornost a přeji Vám
příjemný den